

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Geschenkwoningen Watersnoodramp 1953

Aanwijzingsprogramma

INHOUD

1. Aanwijzingsprogramma Geschenkwoningen Watersnoodramp 1953	4
De aanleiding: het verzoek van de provincies	4
2. Inhoudelijke toelichting op de cultuurhistorische waarde van de geschenkwoningen	5
De watersnoodramp, een ramp van ongekennde omvang	5
Nationale en internationale hulp	5
Geschenkwoningen	5
3. Samenwerking en selectieproces	8
Samenwerking en overleg	8
De 45 geselecteerde geschenkwoningen	12
4. Beleidskader	15
Advies Raad voor Cultuur	15
Reactie op het advies van de Raad voor Cultuur	16
5. Beschrijving van de geselecteerde geschenkwoningen en het dorpshuis	17
Zeeland	17
Zuid-Holland	23
Noord-Brabant	26
Bijlage 1	28
Bijlage 2	30
Bijlage 3	32

1. Aanwijzingsprogramma Geschenkwoningen Watersnoodramp 1953

De aanleiding: het verzoek van de provincies

Op 1 februari 2023, precies 70 jaar nadat de Watersnoodramp zich voltrok in de nacht van 31 januari op 1 februari 1953, hebben de Gedeputeerde Staten van de provincies Zeeland, Zuid-Holland en Noord-Brabant de staatssecretaris van cultuur en media Gunay Uslu verzocht om te verkennen of een aantal ensembles van de na de ramp geschonken en nog bestaande 'geschenkwoningen', kan worden aangewezen als rijksmonument (bijlage 1).

Deze houten geschenkwoningen, 850 in totaal, werden kort na de ramp door de landen Noorwegen, Zweden, Denemarken, Finland, Oostenrijk en Frankrijk geschonken aan de drie zwaar getroffen provincies. Ook uit eigen land kwam een gift van 10 Oostenrijkse woningen, waardoor er in totaal 860 geschenkwoningen in de drie provincies konden worden gebouwd. De geschenkwoningen waren houten, goed geïsoleerde prefab-woningen die als bouwpakketten vanuit de schenkende landen naar Nederland werden vervoerd. Nadat ze in Nederland waren opgebouwd werden ze gebruikt als woningen voor de uit de getroffen gebieden geëvacueerde personen en gezinnen.

In het verzoek aan de staatssecretaris geven de drie provincies aan dat een aanwijzing tot rijksmonument van enkele ensembles recht zal doen aan het nationale belang van de geschenkwoningen en erkenning zal geven aan de grote waarde die in de regio aan de geschenkwoningen wordt toegekend. De aanwijzing van deze ensembles tot rijksmonument kan verdere aandacht genereren voor verleden, heden en toekomst van het grotere verhaal van internationale solidariteit en hulp na natuurrampen.

De provincies hebben zelf onderzoek naar de 682 nog bestaande geschenkwoningen uit laten voeren en inventarisaties laten opstellen. Deze zijn bij het verzoek gevoegd.¹ In reactie op het verzoek van de provincies hebben ook de Kamerleden Van den Hil en Van Strien eenzelfde verzoek aan de Staatssecretaris gedaan.

Op 27 maart 2023 is het antwoord op de Kamervragen (bijlage 2) gepubliceerd op de website van de Tweede Kamer.² De RCE heeft vervolgens opdracht gekregen om een verkenning naar de mogelijke bescherming van de geschenkwoningen uit te voeren en op basis van deze verkenning een beperkt aanwijzingsprogramma op te stellen.

¹ Geschenkwoningen Watersnoodramp 1953. In kaart en beeld. Provincies Zeeland en Zuid-Holland, Dorp, Stad en Land, provincie Zuid-Holland en provincie Zeeland, Rotterdam 2021

Bestaande geschenkwoningen in Noord-Brabant, Heemschut, 2021

² Zie: Antwoord op vragen van de leden Van den Hil en Van Strien over het bericht 'Zeeland wil dat geschenkwoningen rijksmonument worden: "Ze maken het verhaal van de Watersnoodramp zichtbaar"' | Tweede Kamer der Staten-Generaal

2. Inhoudelijke toelichting op de cultuurhistorische waarde van de geschenkwoningen

De watersnoodramp, een ramp van ongekennde omvang

In de nacht van 31 januari op 1 februari 1953 zorgde een zware noordwesterstorm in combinatie met springtij ervoor dat op meer dan 150 plaatsen in Zeeland, op de Zuid-Hollandse eilanden en in West-Brabant dijken doorbraken. De Grevelingen, de Oosterschelde, het Veerse Gat en het Haringvliet stonden nog in open verbinding met de Noordzee. De dijken werden door de golven, die door het springtij opgestuwd werden, overspoeld en bezweken. Dat de storm zo hevig zou zijn was niet voorspeld. Op vele plekken in de dijken ontstonden grote stroomgaten. Om 2 uur 's nachts braken de eerste dijken door bij Kruiningen, Kortgene en Oude-Tonge. Het directe gevolg van al deze dijkdoorbraken was dat in zeer korte tijd grote delen van de drie provincies overstromden. Vele huizen en boerderijen werden in een keer weggevaagd.

Op zondag 1 februari ontstond bovendien een tweede vloed, waardoor het water nog hoger kwam te staan. Veel beschadigde huizen bezweken alsnog, waarbij opnieuw veel slachtoffers vielen. De ramp kostte 1836 mensen het leven.

In totaal kwam meer dan 165.000 ha land onder het zoute zeewater te staan, waarvan sommige delen meer dan 4 meter onder water stonden. Tienduizenden dieren verdrinken en duizenden woningen en boerderijen werden zwaar beschadigd of vernietigd.

Duizenden mensen verloren hun bezittingen en moesten worden geëvacueerd. Op 8 februari 1953 werd een dag van nationale rouw afgekondigd.

Nationale en internationale hulp

Doordat in eerste instantie de communicatie vanuit de getroffen gebieden maar moeizaam op gang kwam, kwam ook de hulpverlening langzaam op gang. Maar na de moeilijke eerste dagen en nadat duidelijk werd hoe groot de omvang van de ramp was, werden nationaal en internationaal grote hulpacties opgestart, die van grote solidariteit met de getroffen getuigden.

Zo werd er hulp geboden in de vorm van financiële bijdragen, voedsel, kleding en materialen en meldden zich vele vrijwilligers. De internationale hulpstroom die op gang kwam was indrukwekkend. Onder andere de Verenigde Staten, Canada en Zwitserland doneerden grote sommen geld. Landen als Zweden Noorwegen, Finland, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk doneerden voedselpakketten, dekens, grote pakketten bouwmaterialen en andere goederen. Het Britse leger stuurde amfibievoertuigen om mensen te evacueren en ander materieel.

Geschenkwoningen

Een bijzonder aspect van de internationale hulp betrof de gift van in totaal 850 zogenaamde 'geschenkwoningen', geschonken door Noorwegen, Zweden, Denemarken, Finland, Oostenrijk en Frankrijk. Dit waren prefab-woningen van hout, die voor Nederlandse begrippen erg goed waren geïsoleerd en bovendien van hoge kwaliteit waren. De woningen zouden gaan dienen als huisvesting voor de zwaarst getroffen van de ramp.

Het eerste initiatief voor deze schenkingen werd genomen door de Liga van Rode Kruisverenigingen en het Nederlandse Rode Kruis. Er werd al snel een plan ontwikkeld om de Scandinavische Rode Kruisinstellingen een groot aantal houten woningen te laten leveren aan het Nederlandse Rode Kruis. De verdeling van de woningen werd gedaan op basis van het aantal verwoeste woningen per provincie. Uiteindelijk besliste het ministerie van Wederopbouw en Volkshuisvesting over de definitieve plaatsing.

Ook Oostenrijk schonk een groot aantal woningen, specifiek bestemd voor het zwaar getroffen Schouwen-Duiveland. Deze zouden allereerst dienen als noodhuisvesting voor getroffen en geëvacueerde gezinnen. In een later stadium, wanneer de evacués elders een definitieve woning zouden hebben gekregen, zouden de woningen kunnen gaan dienen als vakantiewoning. Dit alles met de intentie dat dit de economische groei van het eiland ten goede zou gaan komen. De Oostenrijkse woningen werden in Renesse en Burgh-Haamstede opgebouwd. Stichting Renesse nam het beheer en later de verhuur van de Oostenrijkse woningen op zich³.

Noorwegen schonk 326 woningen aan de getroffen gebieden, Zweden 230, Denemarken 72 en Finland 15 woningen. Oostenrijk schonk 206 woningen. Ook Frankrijk schonk een woning. Het Nederlandse Centraal Bureau Tuinbouwveilingen schonk nog eens 10 Oostenrijkse woningen. Deze in totaal 860 geschenkwoningen werden opgebouwd in de zwaarst getroffen gebieden. Naast deze woningen werden ook scholen, Groene Kruisgebouwen en wijkgebouwen geschonken.

Koningin Juliana bezoekt de Noorse geschenkwoningen in Stavenisse

In tegenstelling tot de Scandinavische landen en Oostenrijk was de houten prefab-woning in Nederland geen algemeen bekend fenomeen. In de Scandinavische landen was en is het bouwen in hout en het plaatsen van prefab-woningen heel gewoon. Een aantal van de prefab-woningen die als bouwpakketten naar Nederland werden gestuurd, werd op onderdelen aangepast aan Nederlandse 'normen'. Zo werden dakpannen geplaatst op de huizen in plaats van een Scandinavische leibedekking. En er werden geen kelders voor wasgelegenheid en werkruimte gerealiseerd. Ook werden Nederlandse ontwerpen aangeleverd voor onder andere de Oostenrijkse zomerwoningen, de dubbele Zweedse woningen en de Noorse bungalows.⁴ De bouwpakketten werden per trein en schip naar Nederland getransporteerd en vanuit Rotterdam verder vervoerd. Al na een maand na de ramp kwamen de eerste bouwpakketten aan.

Het Ministerie van Wederopbouw en Volkshuisvesting zorgde in overleg met de provincies voor de verdeling en plaatsing van de huizen. Belangrijk voor de keuze van de locaties was ook de beschikbaarheid van bouwgrond. Op basis van richtlijnen van het Rode Kruis

³ Voor meer informatie zie: Stichting Renesse | Stichting Renesse

⁴ G.W. Janssen, Woningen voor de watersnoodgebieden, Bouw, 1954, nr. 15, zie p.288-294

uit het betreffende schenkende land werd bepaald wie in aanmerking kwam voor een woning. Veel woningen werden in groepjes, in ensembles, geplaatst bij dorpen en steden waar bouwgrond voor de nieuwbouw werd gevonden, vaak aan de rand van de bebouwde kom. Met name Noorwegen en Zweden vroegen specifiek aandacht voor een goede stedenbouwkundige opzet. De percelen waarop de veelal vrijstaande huizen werden geplaatst waren vaak royaal van maat, met ruimte voor een schuur, een siertuin en een moestuin.

Veel van de nieuwe straten en pleintjes kregen een naam die aan het schenkende land refereerde, zoals Ingridstraat, Deensestraat, Koning Haakonstraat of het Weense Plein.

Er werden in totaal 15 verschillende typen geschenkwoningen geplaatst in de drie provincies. Een aantal typen werd gedeeltelijk aangepast aan de Nederlandse bouwtraditie, maar allemaal bleven ze duidelijk herkenbaar als houten prefab woning uit het betreffende schenkende land.

De meeste woningen werden op een kleiachtige ondergrond gebouwd en voorzien van een strokenfundering. De funderingen en plinten werden opgetrokken uit baksteen, zo hoog dat de onderzijde van de houten buitenbekleding zich ten minste 25 cm boven maaiveld bevindt. Op de bodem in de kruipruimte werd een 8 cm dikke betonlaag aangebracht. Vervolgens werd op de fundering de houten woning opgebouwd.⁵

Ieder woningtype heeft zijn eigen specifieke kenmerken en detailleringen. Ook de kleurstelling van met name het exterieur maakt hier deel van uit. Alle woningtypes kregen een eigen kleurschema, combinaties van gebroken wit, Engels rood, rood, groen, bruin en geel komen voor.

De woningen waren voorzien van alle moderne comfort: een hal, keuken, woonkamer, soms van een slaap- en badkamer op de begane grond en twee of drie slaapkamers op de verdieping. In enkele woningtypes bevond zich een extra wc.

De woningen waren goed geïsoleerd en voorzien van dubbele ramen en van verwarmingssystemen.

In, op of rondom de woningen werd vaak een extra herinnering aan het schenkende land aangebracht: een ingelijste foto van een Noorse stad of een natuurgebied. Op de Zweedse woningen werd een geëmailleerd plaatje geplaatst met de informatie dat het een door Zweden geschonken woning was, Finse woningen kregen een aquarel van een Finse kunstenaar, aan de voorzijde van Noorse woningen werd een berk geplant.

Hoewel in eerste instantie door nieuwe bewoners wat argwanend naar de houten geschenkwoningen werd gekeken, bleek al gauw dat de huizen erg comfortabel waren en goed geïsoleerd. De Deense woningen waren zelfs voorzien van centrale verwarming, een fenomeen dat nog lang niet in alle huizen in Nederland was geïntroduceerd.

De nieuwe bewoners, en ook latere bewoners, kregen al gauw veel waardering voor deze woningen en de woningen werden zeer geliefd.

Doordat de ramp duidelijk maakte dat de Nederlandse kustverdediging verouderd was, werd na 1953 het Deltaplan, dat al van voor de ramp dateerde, verder ontwikkeld. Een groot waterbouwkundig project met als doel in de toekomst overstromingen te voorkomen en dat een onderdeel van het Deltaplan was, waren de Deltawerken. Een samenhangend systeem van dammen, sluizen en stormvloedkeringen die Nederland beter moeten beschermen tegen de zee. Het zou een van de grootste technische projecten ter wereld worden.⁶

⁵ Idem, zie p.294-299

⁶ Andere monumenten die ons herinneren aan de Watersnoodramp, de Deltawerken en de periode van wederopbouw zijn de vier caissons in Ouwkerk, waar nu het Watersnoodmuseum in is gevestigd (monumentnummer 14174) en de Zeelandbrug uit 1965, tussen Zierikzee en Colijnsplaat (monumentnummer 532197). Bij Museum De Meestoof in Sint Annaland is in 2003 een Noorse geschenkwoning herbouwd (voormalig adres Koning Haakonstraat 9 in Stavenisse). In het Nederlands Openlucht Museum in Arnhem is in 2011 een Noorse woning uit Raamsdonksveer herbouwd. In caisson nr. 3 van het Watersnoodmuseum staat sinds 2019 een Deense geschenkwoning, afkomstig uit Zierikzee.

3. Samenwerking en selectieproces

Samenwerking en overleg

Nadat op 1 februari 2023 de provincies Zeeland, Zuid-Holland en Noord-Brabant de staatssecretaris van Cultuur en Media verzochten om te verkennen of een aantal geschenkwoningen beschermd zou kunnen worden als rijksmonument en de staatssecretaris daar middels de Beslisnota d.d. 14 maart 2023 positief op antwoordde, zijn de volgende stappen gezet.

Bij de RCE is een projectgroep gestart ter voorbereiding van het 'Aanwijzingsprogramma Geschenkwoningen watersnoodramp 1953'. Vanaf mei 2023 is tussen de drie provincies en de projectgroep van de RCE een ambtelijke samenwerking opgestart.⁷

De samenwerking is er in eerste instantie opgericht om te onderzoeken welke gave en zeer gave ensembles van geschenkwoningen van de schenkende landen Noorwegen, Zweden, Denemarken, Finland en Oostenrijk in de drie provincies behouden zijn gebleven. De particulier geschonken woning uit Frankrijk is buiten beschouwing gelaten, omdat deze woning voor een groot deel is verbouwd. Zo zijn de oorspronkelijke houten geveldelen vervangen door een bakstenen buitengevel, zijn de ramen gewijzigd en is de oorspronkelijke voordeur in de voorgevel dichtgezet.

In overleg met de provincies heeft de RCE de twee inventarisaties van Dorp Stand en Land en Heemschut, met daarin cultuurhistorische waarderungen (Dorp, Stad en Land, Geschenkwoningen Watersnoodramp 1953, In kaart en beeld, provincies Zeeland en Zuid-Holland, 2021 en de inventarisatie van Heemschut voor Noord-Brabant, Excel-bestand "Inventarisatie geschenkwoningen Noord-Brabant") van de nog bestaande individuele woningen en ensembles, als basis genomen voor verder onderzoek.

De gave en zeer gave ensembles van geschenkwoningen zijn aan een nader onderzoek onderworpen via Google Maps, Street Smart, ook historisch en actueel fotomateriaal en andere aanvullende informatie is bekeken. Daarnaast zijn er de nodige veldwerkdagen geweest, waarbij vele geschenkwoningen zijn bezocht.

Heel snel werd duidelijk dat veel geschenkwoningen in de loop van de afgelopen decennia, en meer recentelijk, ingrijpend gewijzigd zijn. In een aantal gevallen is de buitenbekleding van woningen vervangen door een ander materiaal of zijn de woningen 'versteend', doordat rondom de woning een nieuwe buitengevel van baksteen is geplaatst. Ook zijn kozijnen, ramen en dakbedekkingen vaak vervangen met gebruikmaking van andere materialen en andere detailleringen. Doordat sommige woningen ingrijpend zijn gewijzigd is een aanzienlijk aantal ensembles niet meer gaaf of representatief te noemen. Een digitale 'scan' van de actuele staat van veel meer ensembles geeft hetzelfde beeld, veel woningen zijn inmiddels gewijzigd.

Om de woningen te kunnen waarderen en te selecteren is de standaardset waarderingscriteria van de RCE gebruikt.⁸ Gezien de plaatsing van de meeste geschenkwoningen in ensembles, is de ensemble- of complexwaarde een belangrijke wegingsfactor bij dit aanwijzingsprogramma.

Als aanvullende selectiecriteria zijn benoemd: in zowel Zeeland, Zuid-Holland als in Noord-Brabant worden geschenkwoningen geselecteerd en het streven naar vertegenwoordiging van de schenkende landen Noorwegen, Denemarken, Zweden, Finland en Oostenrijk binnen de selectie van de geschenkwoningen. Het voornemen om ook alle types geschenkwoningen te vertegenwoordigen binnen de selectie wordt verlaten vanwege de opdracht voor een aanwijzingsprogramma met een beperkt karakter. Deze exercitie leidt tot een eerste concept-voorlopige lijst van zes gave ensembles van

⁷ Projectgroep: Marian Kral, Har Kuijpers en Maarten Koenders namens de provincies Zeeland, Noord-Brabant en Zuid-Holland en Frederike Dollekamp-van Aarsen, Marinus van Dintel en Mariël Kok namens de RCE. Opdrachtgever is Leonard de Wit.

⁸ <https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2019/01/01/waarderingscriteria>

geschenkwoningen, met in totaal 57 woningen. Helaas werd tijdens deze fase geen gaaf Deense ensemble of een solitaire Deense woning aangetroffen. Het beeld werd wederom bevestigd dat in alle drie provincies veel woningen inmiddels ingrijpend gerenoveerd en/of versteend zijn.

Op 8 december 2023 is in een gezamenlijk overleg in het Watersnoodmuseum te Ouwkerk de concept-voorlopige lijst van gave ensembles besproken. Tijdens deze bijeenkomst is onder ogen gezien dat er slechts een beperkt aantal Zeeuwse geschenkwoningen op de voorlopige lijst staan. Het was de nadrukkelijke wens van alle betrokkenen om hier nog een correctie op te kunnen doen. Als gevolg hiervan is aan de betrokken Zeeuwse gemeenten gevraagd om nog eens te onderzoeken of binnen hun gemeente toch nog andere gave geschenkwoningen of -gebouwen behouden zijn en om specifiek op zoek te gaan naar representatieve Deense geschenkwoningen.

In maart 2024 vindt in Dordrecht een eerste kennismaking plaats met Ria Geluk (ervaringsdeskundige watersnoodramp 1953 Zeeland) en Janny Lock (specialist watersnoodramp 1953). Beiden hebben veel kennis over de watersnoodramp en de geschenkwoningen. Janny Lock heeft er in het verleden veel onderzoek naar gedaan en er eveneens over gepubliceerd. Daarnaast heeft zij zelf in een geschenkwoning gewoond. Ria Geluk heeft de watersnoodramp van dichtbij meegemaakt en is onder andere mede-oprichtster van het Watersnoodmuseum. Ze geven aan graag hun kennis met alle betrokkenen en geïnteresseerden te willen delen.

In april zijn opnieuw ensembles en woningen ter plaatse bekeken in Papendrecht, Scharendijke, Renesse en Nieuwerkerk. De 12 Oostenrijkse woningen van het ensemble aan Het Weense Plein in Papendrecht blijken recent te zijn gerenoveerd, waarbij de houten gevelbekleding, wind- en dekveren en kozijnen zijn vervangen door kunststof exemplaren. Dit ensemble wordt na overleg met de provincies van de voorlopige preselectie gehaald.

Vanaf april vinden de eerste gesprekken plaats met eigenaren van woningen die deel uitmaken van de voorlopige preselectie en vertegenwoordigers van de betreffende gemeenten. De eigenaren worden over het proces en de achtergrond van de keuzes bijgepraat en over de juridische gevolgen van een eventuele aanwijzing van een woning als rijksmonument. Ook wordt contact gelegd met Stichting Renesse en in juni vindt een eerste overleg plaats over de bijzondere geschiedenis van deze stichting en de Oostenrijkse woningen die in haar bezit zijn. Ook in deze periode worden veldbezoeken aan diverse geschenkwoningen gebracht.

Met Dorp, Stad en Land wordt de inventarisatie uit 2021 van de geschenkwoningen in Zeeland en Zuid-Holland besproken. Deze inventarisatie heeft inmiddels haar weerslag gekregen op de cultuurhistorische kaarten van Zeeland en Zuid-Holland. Dorp, Stad en Land is bereid om in Zeeland nog eens specifiek te zoeken naar representatieve Deense woningen of andere representatieve gebouwtypes, dit ter aanvulling van de lijst in de provincie Zeeland. Ook biedt Dorp, Stad en Land aan om foto's aan te leveren.

Op 3 oktober 2024 vindt een informele bijeenkomst over het aanwijzingsprogramma in Zuid-Beijerland in Zuid-Holland plaats.

In november 2024 zijn op verzoek van provincies en de betreffende Zeeuwse gemeenten in Scherpenisse, Noordwelle en Burgh-Haamstede nog enkele waardevolle vrijstaande woningen en het dorps huis "Holland Huis" (Scherpenisse) bezocht. Dit in aanwezigheid van de vertegenwoordigers van de betreffende gemeenten en de eigenaren. Het bezoek heeft geleid tot een aanvulling van de preselectie met het dorps huis. Voor het Dorps huis is een separaat verzoek tot aanwijzing ingediend door de gemeente Tholen, aangezien het dorps huis qua categorie buiten de inventarisatie van geschenkwoningen valt.

In maart 2025 wordt op verzoek van de drie provincies nog een ensemble in Zeeland aan de preselectie toegevoegd: zes Noorse woningen in Hansweert.

Een vraag die tijdens de overleggen met gemeenten en eigenaren steeds naar voren komt, is op welke manier een geschenkwoning het beste kan worden verduurzaamd. Daarom wordt in aanvulling op de voorbereiding van het aanwijzingsprogramma door de RCE een handreiking 'Toekomstbestendige Geschenkwoningen' samengesteld met als doel praktische antwoorden te geven op verduurzamingsvragen en vragen over de mogelijkheden voor na-isolatie van de geschenkwoningen en daarbij passende voorbeelddetails te ontwikkelen.

Selectie

Het onderzoek en de inventarisaties die in het verleden door de provincies Zeeland, Zuid-Holland en Noord-Brabant zijn geïnitieerd en uitgevoerd zijn door Dorp, Stad en Land en Heemschut, het verzoek om een aantal ensembles te beschermen als rijksmonumenten, met daaropvolgend de aanpak door de RCE en de samenwerking met de provincies en de betrokken gemeenten, hebben geleid tot het voorliggende aanwijzingsprogramma en de bijbehorende selectie van een vijftal ensembles van geschenkwoningen, een solitair staande geschenkwoning en het dorpshuis "Holland Huis".

Voor deze selectie zijn behalve de standaardset waarderingscriteria van de RCE, de volgende aanvullende selectiecriteria toegepast:

- het streven om de schenkende landen Noorwegen, Denemarken, Zweden, Finland, Oostenrijk te vertegenwoordigen binnen de selectie van de geschenkwoningen;
- het selecteren van geschenkwoningen in zowel Zeeland, Zuid-Holland als Noord-Brabant.

Omdat het rijk een beperkt aanwijzingsbeleid kent, zijn van alle nog bestaande geschenkwoningen de vier meest relevante, karakteristieke en gaaf behouden gebleven ensembles van Noorse, Zweedse en Finse geschenkwoningen geselecteerd om te worden voorgedragen als rijksmonument. Daarnaast is een solitaire Oostenrijkse geschenkwoning in Burg-Haamstede geselecteerd die voor bescherming in aanmerking komen. Hoewel dit aanvankelijk niet in de opdracht aan de RCE besloten lag, is er toch voor gekozen om naast de geselecteerde geschenkwoningen, ook het dorpshuis "Holland Huis" in Scherpenisse te selecteren. Het dorpshuis is een aanvullend verzoek tot aanwijzing van de gemeente Tholen. Het Holland Huis had en heeft een grote cultuurhistorische waarde voor de gemeenschap. Het werd na de ramp aan de gemeenschap geschonken door een groep boeren uit Noord-Holland en getuigt van de solidariteit die ook nationaal was. Het is gaaf bewaard gebleven en nog altijd in gebruik en nog altijd in gebruik als een centrum voor cultuur en sociale activiteiten. Deze uitbreiding van de selectie wordt eveneens ondersteund door de drie provincies.

Helaas is tijdens het onderzoek naar de meest representatieve ensembles van geschenkwoningen in geen van de drie provincies een Deens ensemble aangetroffen waarvan de cultuurhistorische waarden bescherming van rijkswege rechtvaardigen.

De geselecteerde woningen en het dorpshuis hebben allemaal voldoende intrinsieke waarden, zoals architectuur- en cultuurhistorische waarde, functionele waarde, ensemblewaarde, een karakteristiek materiaalgebruik en zeldzaamheid. De zeggingskracht van de woningen binnen de ensembles wordt versterkt door de heldere stedenbouwkundige context waarin ze zich bevinden. De stedenbouwkundige context (inclusief onder andere de tuinen en pleintjes) van de ensembles is behouden en herkenbaar gebleven.

De cultuurhistorische waarde van de geschenkwoningen is vanzelfsprekend veel breder dan louter de architectuur- en cultuurhistorische waarde van ieder individuele woning en/of hun onderlinge samenhang binnen het complex. De geschenkwoningen, maar ook gebouwen zoals het dorpshuis Holland Huis, staan allemaal voor een veel groter verhaal; het zijn de zichtbare en tastbare herinneringen aan de watersnoodramp en de grote gevolgen daarvan, ze herinneren aan de hulp aan de getroffen personen, gezinnen en gemeenschappen die na de ramp op gang kwam en ze staan symbool voor de hartverwarmende internationale samenwerking en solidariteit.

De 45 geselecteerde geschenkwoningen, aangevuld met het dorpshuis 'Holland Huis', zijn:

Zeeland

Burgh-Haamstede (gemeente Schouwen-Duiveland)

Duinwegje 7 t/m 15

Ensemble van vijf vrijstaande Noorse woningen

Renesse (gemeente Schouwen-Duiveland)

Duinweg 17

Oostenrijkse zomerwoning

Scherpenisse (gemeente Tholen)

Laban Deurloostraat 26

Dorpshuis Holland Huis, geschonken door de Noord-Hollandse Boerencoöperaties

Hansweert (gemeente Reimerswaal)

Europastraat 1-6

Ensemble van zes vrijstaande Noorse woningen

Zuid-Holland

Puttershoek (gemeente Hoeksche Waard)

Osloplein 1 t/m 8

Ensemble van acht vrijstaande Noorse woningen, gelegen rondom een pleintje

Nieuwe-Tonge (gemeente Goeree-Overflakkee)

Finlandplein 1 t/m 9

Ensemble van negen vrijstaande Finse woningen, gelegen rondom een pleintje
Noord-Brabant

Noord-Brabant

Lage Zwaluwe (gemeente Drimmelen)

Koning Gustaaf Adolfstraat 1 t/m 17

Ensemble van 10 vrijstaande en 3 twee-onder-een kap Zweedse woningen

KONING GUSTAAF ADOLFSTRAAT 1 T/M 17, ELENSEMBLE VAN 10 ZWEEDESE WONINGEN TYPE 5^A EN 5^B
LAGE ZWALUWE NOORD-BRABANT

4. Beleidskader

Op grond van artikel 3.1 van de Erfgoedwet kan de Minister van OCW ambtshalve besluiten een monument dat van algemeen belang is vanwege zijn schoonheid, betekenis voor de wetenschap of cultuurhistorische waarde aanwijzen als rijksmonument. Het beleid voor het gebruik van deze bevoegdheid is vastgelegd in de Beleidsregel aanwijzing rijksmonumenten en wijziging rijksmonumentenregister Erfgoedwet (Stcrt. 2016, 33906). In artikel 4 is vastgelegd dat de aanwijzing van monumenten als rijksmonument bij voorkeur geschiedt op basis van een aanwijzingsprogramma. Vandaar dat voor de geschenkwoningen het voorliggende aanwijzingsprogramma is opgesteld.

In de toelichting bij de beleidsregel is over aanwijzingsprogramma's het volgende geschreven:

In de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel voor de Erfgoedwet is aangegeven dat de werkwijze om te werken met beperkte aanwijzingsprogramma's kan worden gecontinueerd. Vandaar dat in deze beleidsregel een daartoe strekkende bepaling is opgenomen. De Raad voor Cultuur adviseert niet langer in individuele aanwijzingsprocedures, maar blijft net als voorheen om advies gevraagd worden op de aanwijzingsprogramma's.

Anders dan bij de voorgaande beleidsregels is nog niet aangegeven welke aanwijzingsprogramma's zullen worden geïnitieerd. Wel zal de RCE enkele verkenningen uitvoeren, waarna besluitvorming zal plaatsvinden over een mogelijk aanwijzingsprogramma (of verbeterprogramma). Het is echter niet een vanzelfsprekendheid dat aanwijzing van rijksmonumenten in alle gevallen een logisch vervolg is. De inzet kan ook zijn dat cultuurhistorische waarden planologisch of anderszins worden geborgd.

(...)

Een gestructureerde aanpak heeft als voordeel dat de desbetreffende categorie monumenten of archeologische monumenten in één keer integraal kan worden gezien en afgezet tegen het bestaande rijksmonumentenbestand. Selectie kan dan in een breder kader plaatsvinden.

Zie voor de waarderingscriteria van de RCE: www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2019/01/01/waarderingscriteria

Advies Raad voor Cultuur

Op 7 april 2025 heeft de Minister voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap een concept van het aanwijzingsprogramma Geschenkwoningen voor advies gezonden aan de Raad voor Cultuur. In zijn advies van 29 juli 2025 onderschrijft de Raad voor Cultuur de voorliggende selectie en adviseert de 46 objecten te beschermen als rijksmonumenten. De raad beschouwt de geschenkwoningen in zijn totaliteit als een belangrijke verzameling, waarbij het geheel en het verhaal het meest interessant en doorslaggevend zijn. De wens vanuit de provincies om een aantal geschenkwoningen te beschermen vindt de raad voorstelbaar en de selectie van de 46 monumenten navolgbaar. Hoewel het verhaal ook verteld kan worden zonder dat er een Deense woning als rijksmonument wordt aangewezen, vindt de raad de Deense component belangrijk en verrijkend voor het totaalbeeld. De raad pleit er daarom voor te onderzoeken aan welke van de overgebleven Deense woningen toch een bijzondere status kan worden gegeven.

De Raad geeft een aantal aanbevelingen mee die betrekking hebben op de registratie van de monumenten, de toekomstige inzet op de instandhouding en het belang van de stedenbouwkundige setting, inclusief groenstructuren.

Reactie op het advies van de Raad voor Cultuur

Naar aanleiding van het advies van de Raad heeft de RCE opnieuw gekeken naar de kwaliteit van de enkele nog overgebleven Deense woningen. Naar verhouding werden er veel meer Zweedse, Noorse en Oostenrijkse woningen geschonken dan Finse en Deense woningen. Helaas zijn alle Deense woningen of zeer ingrijpend aangepast, ook aan de buitengevels, of gesloopt. Die veranderingen hebben een dermate grote invloed op de gaafheid en beleefbare verschijningsvorm van de woningen dat dit de toekenning van de status als rijksmonument in de weg staat. Dat betekent niet dat geen waarde wordt toegekend aan deze woningen. Ze vertellen evengoed het bijzondere verhaal van internationale hulp en medemenselijkheid na een ramp van ongekeende omvang. Overeenkomstig het advies van de Raad is de RCE in gesprek met gemeenten om aanvullend op de selectie rijksmonumenten een gemeentelijke status toe te kennen aan geschenkwoningen. Dat kan via de aanwijzing van gemeentelijke monumenten en via beschermende bepalingen in het Omgevingsplan. Een aantal gemeenten heeft deze stap al gezet.

Ook de andere aanbevelingen van de Raad vallen op vruchtbare bodem. Het belang van het ensemble, de stedenbouwkundige setting en de groenstructuren zal worden benadrukt bij de aanwijzing van de monumenten. Deze aspecten vormen onderdeel van de besluitmotivering en zullen ook in aan het monumentenregister gekoppelde kennispagina's worden benadrukt.

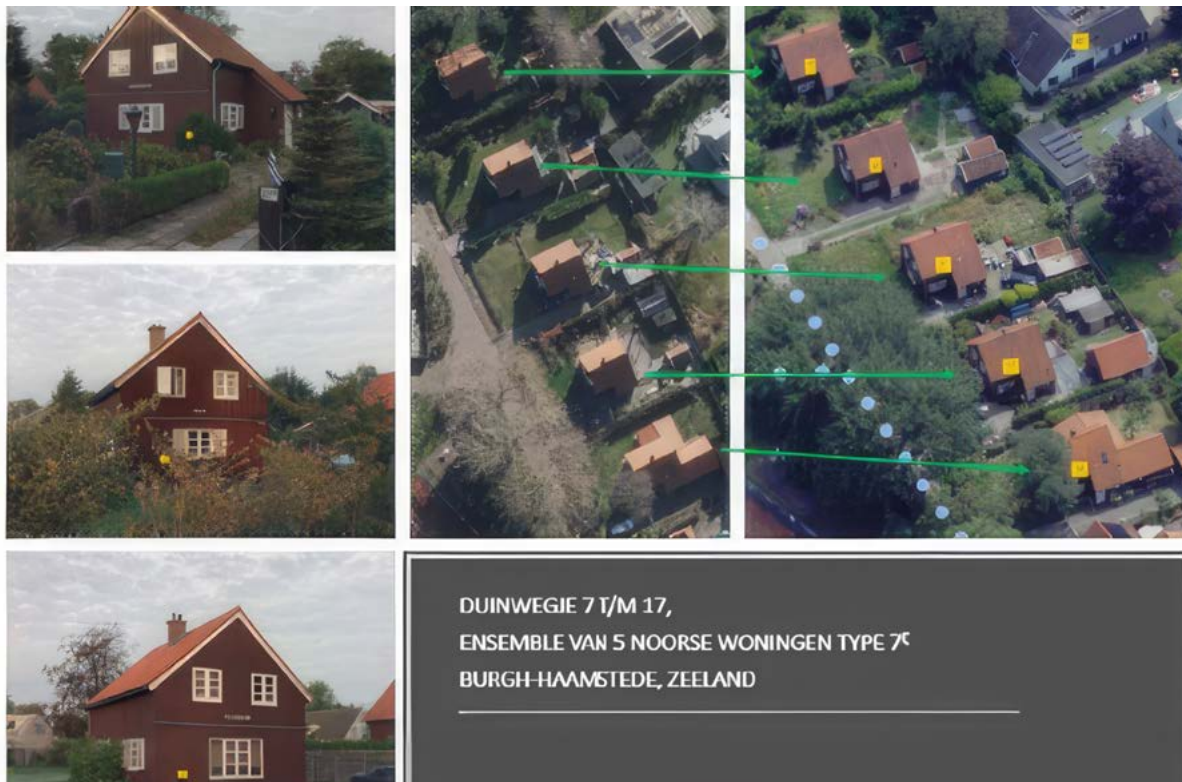
Een zichtbaar resultaat van de inzet op instandhouding is een praktische handreiking voor de verduurzaming van de houten woningen, die tegelijk met de bekendmaking van het aanwijzingsprogramma beschikbaar zal zijn voor de eigenaren/bewoners van alle geschenkwoningen.

5. Beschrijving van de geselecteerde geschenkwoningen en het dorpshuis

Zeeland

Burgh-Haamstede (gemeente Schouwen-Duiveland),
Duinwegje 7, 9, 11, 13 en 15

Ensemble van vijf vrijstaande Noorse woningen (type No 7e)

De Noorse geschenkwoningen van het type No 7e zijn ontworpen door de Noorse architect Kurt Jørgensen (1912-2005). Zijn initialen staan onder de bouwtekeningen van de Noorse woningen. Hij was gemeentearchitect in Aker (nu een wijk van Oslo). Tussen 1947 en 1965 ontwierp Jørgensen diverse typen kleinere houten huizen, waarvan er in totaal ca. 1500 zijn gefabriceerd. Jørgensen tekende ook de aanpassingen voor de 326 Noorse woningen die in Nederland zijn gebouwd⁹. De Noorse huizen kregen in Nederland verschillende kleuren: bruin, groen, rood, wit en maisgeel.

De vijf vrijstaande woningen zijn geplaatst in een rij. De huizen dragen de namen Tromso, Hammerfest, Stavanger, Oslo en Bergen.

De huizen hebben een rechthoekige plattegrond en zijn een bouwlaag hoog met een kapverdieping. De gesloten kap is voorzien van rode opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Het zadeldak is voorzien van een gemetselde schoorsteen.

Aan de rechterzijgevel bevindt zich een uitbouw met daarin de entree. De kap is hier doorgetrokken. De gevels zijn voorzien van verticaal geplaatste houten geveldelen die bruinrood zijn geschilderd. De kozijnen en ramen zijn wit geschilderd, de windveren en enkele andere houten accenten zijn eveneens wit geschilderd. De meeste vensters hebben een horizontale roedeverdeling. De persiënnes zijn eveneens wit geschilderd.

⁹ Janny Lock

Op de begane grond bevonden zich oorspronkelijk de keuken, badkamer en woonkamer. Op de verdieping drie slaapkamers en een baby- of bergkamertje.

De kappen, wanden en vloeren van de Noorse woningen zijn goed geïsoleerd, oorspronkelijk met steenwol en de vloeren met steenwolmatten. Bij de bouw zijn in de woningen dubbele ramen en dubbele buitendeuren toegepast.

Rondom de huizen liggen royale tuinen. Voor ieder huis stond een berk, die symbool stond voor Noorwegen. In de tuinen van 7, 9, 11 en 13 staan nog de oorspronkelijke schuren. Duinwegje 15 is tien jaar geleden uitgebouwd, maar geheel passend bij het karakter van de woning.

Waardering

- De Noorse geschenkwoningen maken deel uit van de totale gift van geschenkwoningen door Noorwegen, Zweden, Denemarken, Finland en Oostenrijk en zijn cultuurhistorisch, architectuurhistorisch en stedenbouwkundig van nationale betekenis
- De geschenkwoningen zijn van belang vanwege de historische functie die in directe relatie staat tot de opvang van de zwaar getroffen en evacués na de watersnoodramp
- De Noorse geschenkwoningen zijn van belang binnen het oeuvre van de Noorse architect Kurt Jørgensen
- De geschenkwoningen zijn van belang vanwege de toegepaste materialen, houtconstructies, verbindingen en isolatiemethoden voor de geschiedenis van de bouwtechniek
- De geschenkwoningen zijn van belang vanwege de afleesbaarheid en historische gelaagdheid van zowel de bouw- als de bewoningsgeschiedenis
- De geschenkwoningen zijn van belang als onderdeel van het ensemble bestaande uit vijf Noorse geschenkwoningen, vanwege de zorgvuldige plaatsing van de woningen in een rij en de beeldwaarde
- De geschenkwoningen zijn van belang vanwege de herinneringswaarde aan de Watersnoodramp en de indrukwekkende nationale en internationale hulp die daarna op gang is gekomen

Renesse (gemeente Schouwen-Duiveland)

Duinweg 17

Oostenrijkse zomerwoning (type 2)

De Oostenrijkse geschenkwoningen zijn allemaal gebouwd op de droog gebleven gronden van westelijk Schouwen-Duiveland. Allereerst werden er door de ramp getroffen families in opgevangen. Nadat de evacués elders nieuwe en permanente woningen hadden gekregen, werden de Oostenrijkse geschenkwoningen gebruikt als zomerwoningen. De verhuur werd georganiseerd door Stichting Renesse. De inkomsten van de verhuur van de zomerhuisjes droegen bij aan de economische en sociale wederopbouw van Schouwen-Duiveland.

De woningen zijn ontworpen door ir. F.H. Klokke in samenwerking met de Centrale Directie en het verkoopbureau Thermobau in Wenen. Ze zijn op een modulair systeem van 1.25 m ontworpen.

De Oostenrijkse zomerwoning (type 2) heeft een iets versprongen rechthoekige plattegrond en is een bouwlaag hoog. Het dak is een schilddak en is voorzien van een bitumineuze dakbedekking en een schoorsteen. Bij de voordeur en woonkamer bevinden zich royale overstekken. De gevels zijn opgetrokken op een gemetselde bakstenen fundering en plint. De gevels zijn voorzien van horizontaal geplaatste houten delen die helder geel geschilderd zijn (oorspronkelijk chromaatgeel).

De kozijnen, ramen en deuren zijn wit geschilderd. Zo ook de staanders onder het dak. De luiken zijn rood-bruin geschilderd.

Op de begane grond bevinden zich een hal, douche en wc, de keuken, woonkamer met schouw en drie slaapkamers.

Waardering

- De Oostenrijkse geschenkwoning maakt deel uit van de totale gift van geschenkwoningen die door Noorwegen, Zweden, Denemarken, Finland en Oostenrijk na de Watersnoodramp in 1953 aan de zwaar getroffen gebieden zijn geschonken en is cultuurhistorisch, architectuurhistorisch en stedenbouwkundig van nationale betekenis
- De geschenkwoning is van belang vanwege de historische functie die in directe relatie staat tot de opvang van de zwaar getroffen en evacués na de watersnoodramp
- De Oostenrijkse geschenkwoning is van belang binnen het oeuvre van ir. F.H. Klokke De geschenkwoning is van belang vanwege de toegepaste materialen, houtconstructies, verbindingen en isolatiemethoden voor de geschiedenis van de bouwtechniek De geschenkwoning is van belang vanwege de afleesbaarheid en historische gelaagdheid van de zowel de bouw- als de bewoningsgeschiedenis
- De geschenkwoning is van belang vanwege de herinneringswaarde aan de Watersnoodramp en de indrukwekkende nationale en internationale hulp die daarna op gang is gekomen

Scherpenisse (gemeente Tholen)

Laban Deurloostraat 28

Dorpshuis, Bouwbureau voor de Landbouw, 1956, geschonken door de Noord-Hollandse Boerencoöperaties

LABAN DEURLOOSTRAAT 28,
DORPSHUIS "HOLLAND HUIS", BOEREN UIT NOORD-HOLLAND
SCHERPENISSE, ZEELAND

Het dorpshuis 'Holland Huis' is ontworpen in 1954 door architect H.E. Nienhuis en werd in 1956 geopend. Het dorpshuis werd geschonken door de Noord-Hollandse boerencoöperaties aan het eiland Tholen na de Watersnoodramp in 1953. De Commissaris van de Koningin noemt het 'een monument van offervaardigheid' wanneer hij het dorpshuis opent in 1956. In het dorpshuis werden vele bijeenkomsten, dansavonden, vergaderingen, voorstellingen en ook uitvaarten georganiseerd. Het dorpshuis is vanaf 2016 in gebruik genomen als kunstkamer, een broedplaats voor kunst en cultuur.

Het dorpshuis is opgetrokken uit rode baksteen, heeft een T-vormige plattegrond en is later uitgebreid. Het dorpshuis is een bouwlaag hoog en voorzien van zadeldaken bedekt met bitumineuze dakbedekking. Het dorpshuis heeft grote stalen vensters in de voor- en achtergevel. De vensters, kozijnen, deuromlijstingen en windveren zijn wit geschilderd. Het interieur kenmerkt zich door de grote zaal, waar de spanten zichtbaar zijn die de kap dragen, en het toneel. Onder het toneel bevinden zich een kelder- en bergruimte. In het dwarsgeplaatste deel bevonden zich de entree, de kleine zaal en heren en dames toiletruimtes. Na de uitbreiding van 1978 zijn de wc's in de uitbouw ondergebracht en is een keuken met uitgiftepunt op de plek van de oude toiletruimte gebouwd.

Waardering

- Het Dorpshuis is geschonken aan de lokale gemeenschap van Tholen na de Watersnoodramp in 1953 en maakt daarmee onderdeel uit van het geheel van schenkingen uit binnen- en buitenland aan de zwaar getroffen gebieden, en is cultuurhistorisch, architectuurhistorisch en stedenbouwkundig van nationale betekenis
- Het Dorpshuis is van belang vanwege de historische functie die in directe relatie staat tot de wederopbouw van het zwaar getroffen gebied na de watersnoodramp
- Het Dorpshuis is van belang binnen het oeuvre van ir. architect H.E. Nienhuis
- Het Dorpshuis is van belang vanwege de toegepaste materialen, houtconstructies, verbindingen en isolatiemethoden voor de geschiedenis van de bouwtechniek
- Het Dorpshuis is van belang vanwege de afleesbaarheid en historische gelaagdheid van de bouw- als de gebruiksgeschiedenis
- Het Dorpshuis is van belang vanwege de herinneringswaarde aan de Watersnoodramp en de indrukwekkende nationale en internationale hulp die daarna op gang is gekomen

Hansweert (gemeente Reimerswaal), Europastraat 1-6 Ensemble van zes vrijstaande Noorse woningen, type 7E

De Noorse geschenkwoningen van het type No 7E zijn ontworpen door de Noorse architect Kurt Jørgensen (1912-2005). Zijn initialen staan onder de bouwtekeningen van de Noorse woningen. Hij was gemeentearchitect in Aker (nu een wijk van Oslo). Tussen 1947 en 1965 ontwierp Jørgensen diverse typen kleinere houten huizen, waarvan er in totaal ca. 1500 zijn gefabriceerd. Jørgensen tekende ook de aanpassingen voor de 326 Noorse woningen die in Nederland zijn gebouwd¹⁰. De Noorse huizen kregen in Nederland verschillende kleuren: bruin, groen, rood, wit en maisgeel.

De zes vrijstaande woningen zijn geplaatst in een rij, schuin geplaatst op de percelen. De huizen hebben een rechthoekige plattegrond en zijn een bouwlaag hoog met een kapverdieping. De gesloten kap is voorzien van rode opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Het zadeldak is voorzien van een gemetselde schoorsteen. Aan de linker- of rechterzijgevel bevindt zich een uitbouw met daarin de entree. De kap is hier doorgetrokken. De gevels zijn voorzien van verticaal geplaatste houten geveldelen die tegenwoordig bij elk huis in een andere kleur zijn geschilderd. De kozijnen en ramen zijn wit geschilderd, de windveren en enkele andere houten accenten zijn eveneens wit geschilderd. Op de begane grond bevonden zich oorspronkelijk de keuken, badkamer en woonkamer. Op de verdieping drie slaapkamers en een baby- of bergkamertje. De kappen, wanden en vloeren van de Noorse woningen zijn goed geïsoleerd, oorspronkelijk met steenwol en de vloeren met steenwolmatten.

¹⁰ Janny Lock

Bij de bouw zijn in de woningen dubbele ramen en dubbele buitendeuren toegepast.
Rondom de huizen liggen tuinen.

Waardering

- De Noorse geschenkwoningen maken deel uit van de totale gift van geschenkwoningen door Noorwegen, Zweden, Denemarken, Finland en Oostenrijk en zijn cultuurhistorisch, architectuurhistorisch en stedenbouwkundig van nationale betekenis
- De geschenkwoningen zijn van belang vanwege de historische functie die in directe relatie staat tot de opvang van de zwaar getroffen en evacués na de watersnoodramp
- De Noorse geschenkwoningen zijn van belang binnen het oeuvre van de Noorse architect Kurt Jørgensen
- De geschenkwoningen zijn van belang vanwege de toegepaste materialen, houtconstructies, verbindingen en isolatiemethoden voor de geschiedenis van de bouwtechniek
- De geschenkwoningen zijn van belang vanwege de afleesbaarheid en historische gelaagdheid van zowel de bouw- als de bewoningsgeschiedenis
- De geschenkwoningen zijn van belang als onderdeel van het ensemble bestaande uit zes Noorse geschenkwoningen, vanwege de zorgvuldige plaatsing van de woningen in een rij en de beeldwaarde
- De geschenkwoningen zijn van belang vanwege de herinneringswaarde aan de Watersnoodramp en de indrukwekkende nationale en internationale hulp die daarna op gang is gekomen

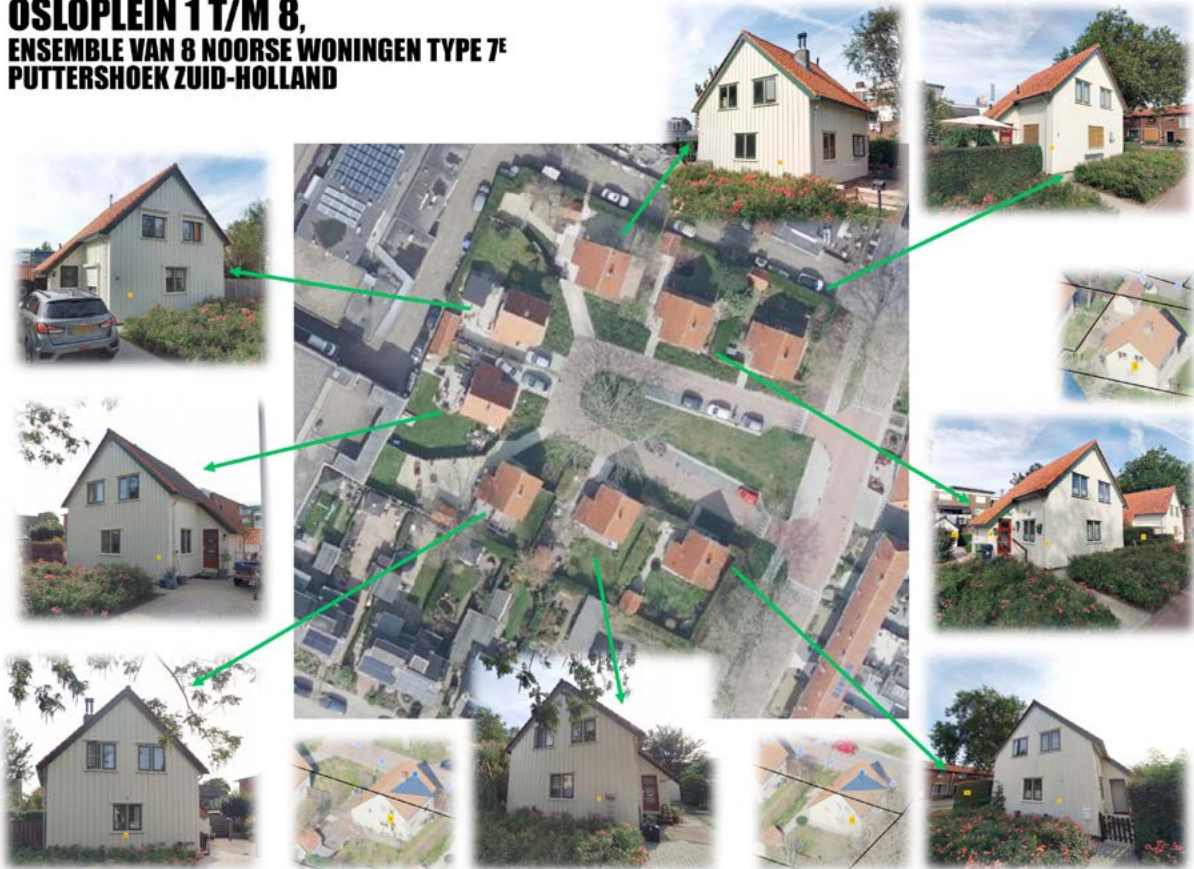
Zuid-Holland

Puttershoek (gemeente Hoeksche Waard)

Osloplein 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 en 8

Ensemble van acht vrijstaande Noorse woningen (type No 7e), gelegen rondom een pleintje.

OSLOPLEIN 1 T/M 8, ENSEMBLE VAN 8 NOORSE WONINGEN TYPE 7e PUTTERSHOEK ZUID-HOLLAND

De Noorse woningen van het type No 7e werden in Noorwegen veel gebouwd en zijn ontworpen door de Noorse architect Kurt Jørgensen (1912-2005). Zijn initialen staan onder de bouwtekeningen van de Noorse woningen. Hij was gemeentearchitect in Aker (nu een wijk van Oslo). Tussen 1947 en 1965 ontwierp Jørgensen diverse typen kleinere houten huizen waarvan er in totaal ca. 1500 zijn gefabriceerd. Jørgensen tekende ook de aanpassingen voor de 326 Noorse woningen die in Nederland zijn gebouwd. De Noorse huizen kregen in Nederland verschillende kleuren, bruin, groen, rood, wit en maisgeel.

De acht vrijstaande woningen hebben een rechthoekige plattegrond, zijn één bouwlaag hoog en voorzien van een kapverdieping onder een zadeldak. Het zadeldak is voorzien van rode opnieuw verbeterde Hollandse pannen en een gemetselde schoorsteen. De kappen zijn gesloten.

Bij vier woningen bevindt aan de linkerzijgevel een uitbouw met daarin de entree. De kap is hier doorgetrokken. Bij de vier tegenovergelegen woningen bevindt zich de uitbouw met de entree aan de rechter zijgevel. De gevels zijn voorzien van verticaal geplaatste houten geveldelen die in een lichte, crème kleur geschilderd zijn. De kozijnen zijn crème geschilderd, de ramen zijn groen geschilderd, de windveren zijn eveneens groen geschilderd. De voordeuren zijn in een rode kleur geschilderd.

Op de begane grond bevonden zich oorspronkelijk de keuken, badkamer en woonkamer. Op de verdieping zijn drie slaapkamers en een baby- of bergkamer. De kappen, wanden en vloeren van de Noorse woningen zijn goed geïsoleerd, oorspronkelijk met steenwol en de vloeren met steenwolmatten. Bij de bouw zijn in de woningen dubbele ramen en dubbele buitendeuren toegepast.

Ieder huis heeft een royale tuin, in alle tuinen staan nog de oorspronkelijke schuren. De acht woningen zijn zorgvuldig geplaatst om een rechthoekig, iets taps toelopend plein met centraal een grasveld.

Waardering

- De Noorse geschenkwoningen maken deel uit van de totale gift van geschenkwoningen die door Noorwegen, Zweden, Denemarken, Finland en Oostenrijk na de Watersnoodramp in 1953 aan de zwaar getroffen gebieden zijn geschonken en zijn cultuurhistorisch, architectuurhistorisch en stedenbouwkundig van nationale betekenis
- De geschenkwoningen zijn van belang vanwege de historische functie die in directe relatie staat tot de opvang van de zwaar getroffen en evacués na de watersnoodramp
- De Noorse geschenkwoningen zijn van belang binnen het oeuvre van de Noorse architect Kurt Jørgensen
- De geschenkwoningen zijn van belang vanwege de toegepaste materialen, houtconstructies, verbindingen en isolatiemethoden voor de geschiedenis van de bouwtechniek
- De geschenkwoningen zijn van belang vanwege de afleesbaarheid en historische gelaagdheid van de zowel de bouw- als de bewoningsgeschiedenis
- De geschenkwoningen zijn van belang als onderdeel van het gehele ensemble bestaande uit acht Noorse geschenkwoningen, vanwege de zorgvuldige plaatsing van de woningen rondom het plein en de beeldwaarde
- De geschenkwoningen zijn van belang vanwege de herinneringswaarde aan de Watersnoodramp en de indrukwekkende nationale en internationale hulp die daarna op gang is gekomen

Nieuwe-Tonge (gemeente Goeree-Overflakkee),

Finlandplein 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 en 9

Ensemble van negen vrijstaande Finse woningen (type Fi 7e), gelegen rondom een pleintje met een herdenkingsmonument.

**FINLANDPLEIN 1 T/M 9,
ENSEMBLE VAN 9 FINSE WONINGEN TYPE 7e
NIEUWE TONGE ZUID-HOLLAND**

De negen vrijstaande Finse woningen ((type Fi 7e) hebben een rechthoekige plattegrond, zijn een bouwlaag hoog en voorzien van een kapverdieping onder een zadeldak met rode opnieuw verbeterde Hollandse dakpannen. Op de gesloten kap staat een gemetselde schoorsteen. De gevels staan op een hoge bakstenen fundering en zijn bekleed met horizontaal geplaatste houten geveldelen, die in een donkerbruin-rode kleur zijn geschilderd.

De kozijnen, ramen en windveren zijn wit geschilderd.

Tegen de linkerzijgevel bevindt zich een kleine serre-achtige uitbouw (de 'waranda') met daarin de entree tot de woning. In Finland werd deze ruimte gebruikt om ski's aan en uit te doen en op te slaan.

Oorspronkelijk waren alle vensters voorzien van dubbele ramen. Op de begane grond bevonden zich van oorsprong de keuken, een woonkamer, de badkamer en een slaapkamer. Op de verdieping twee slaapkamers en een wc. In de huizen bevinden zich veel inbouwkasten, met onder de trap een kelderkast.

(Nummer 8 en 9 zijn minder gaaf bewaard gebleven).

Rondom ieder huis ligt royale tuin, in een aantal tuinen staat nog een oorspronkelijke schuur.

De negen woningen zijn zorgvuldig geplaatst rondom een rechthoekig, iets taps toelopend plein, waar ter gedachtenis aan de Watersnoodramp een herdenkingsmoment staat.

Waardering

- De Finse geschenkwoningen maken deel uit van de totale gift van geschenkwoningen die door Noorwegen, Zweden, Denemarken, Finland en Oostenrijk na de Watersnoodramp in 1953 aan de zwaar getroffen gebieden zijn geschonken en zijn cultuurhistorisch, architectuurhistorisch en stedenbouwkundig van nationale betekenis
- De geschenkwoningen zijn van belang vanwege de historische functie die in directe relatie staat tot de opvang van de zwaar getroffen en evacués na de watersnoodramp
- De geschenkwoningen zijn van belang vanwege de toegepaste materialen, houtconstructies, verbindingen en isolatiemethoden voor de geschiedenis van de bouwtechniek
- De geschenkwoningen zijn van belang vanwege de afleesbaarheid en historische gelaagdheid van de zowel de bouw- als de bewoningsgeschiedenis
- De geschenkwoningen zijn van belang als onderdeel van het ensemble bestaande uit negen Finse geschenkwoningen, vanwege de zorgvuldige plaatsing van de woningen rondom het plein en de daarmee samenhangende beeldwaarde
- De geschenkwoningen zijn van belang vanwege de herinneringswaarde aan de Watersnoodramp en de indrukwekkende nationale en internationale hulp die daarna op gang is gekomen

Noord-Brabant

Lage Zwaluwe (gemeente Drimmelen)

Koning Gustaaf Adolfstraat 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15 en 17 en 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14
Ensemble van 10 vrijstaande (type Zw 5e) en drie 'twee-onder-een kap' Zweedse woningen (type Zw 5d), gelegen aan weerszijden van de Koning Gustaaf Adolfstraat.

KONING GUSTAAF ADOLFSTRAAT 1 T/M 17, ELENSEMBLE VAN 16 ZWEEDSE WONINGEN TYPE 5^d EN 5^e LAGE ZWALUWE NOORD-BRABANT

De woningen maken deel uit van het ensemble van 10 vrijstaande (type Zw 5e) en drie 'twee-onder-een kap' Zweedse woningen (type Zw 5d), gelegen aan weerszijden van de Koning Gustaaf Adolfstraat.

Het type vrijstaande woningen Zw 5e werd in Zweden veel gebouwd. Het standaardtype werd voor Nederland enigszins aangepast. Zo werd de woning niet geheel onderkelderd. De woningen hebben een rechthoekige plattegrond en bestaan uit één bouwlaag met een kapverdieping onder een zadeldak. Het gesloten zadeldak is voorzien van rode opnieuw verbeterde Hollandse pannen en een gemetselde schoorsteen. De gevels zijn voorzien van verticaal geplaatste houten delen. De zeven huizen aan de noordzijde van de straat hebben donkergroen geschilderde gevels, de drie vrijstaande woningen aan de zuidzijde zijn bruinrood geschilderd. De kozijnen, ramen en windveren zijn wit geschilderd. Omdat de huizen op een hoge gemetselde fundering en plint staan bevindt zich voor de entree een opstapje. In de gevels op de begane grond bevinden zich diverse vensters en tuindeuren. In de linker en rechter topgevel van de woningen bevinden zich drie vensters.

Op de begane grond bevonden zich oorspronkelijk een garderobe, wc, keuken, woonkamer en slaapkamer, op de verdieping twee slaapkamers, een badkamer en een aantal inbouwkasten.

De drie 'twee-onder-een-kapwoningen' van het type Zw 5d zijn voor Nederland enigszins aangepast aan Nederlandse wooneisen. Ze hebben een rechthoekige plattegrond en zijn twee bouwlagen hoog met een zadeldak. Het zadeldak is voorzien van rode verbeterde Hollandse pannen en gemetselde schoorstenen. De gevels zijn bekleed met verticaal geplaatste houten delen. De gevels zijn tweekleurig geschilderd, de begane grond bruinrood en de verdieping lichtgeel.

Omdat de huizen op een hoge gemetselde fundering met plint zijn gebouwd, bevindt zich voor de entree een opstapje. Boven de voordeur is een eenvoudige overkapping geplaatst.

In de gevels bevinden zich meerdere vensters en tuindeuren. De kozijnen, ramen en windveren zijn wit geschilderd.

Op de begane grond bevonden zich oorspronkelijk een hal, wc, keuken en woonkamer, op de verdieping drie slaapkamers en een badkamer.

De Zweedse woningen waren goed geïsoleerd, oorspronkelijk met steenwolmatten, en hadden dubbele ramen. Deze ramen zijn opgebouwd als een vouwraam, het gehele raam draait naar buiten en kan als vouwraam worden opgevouwen na het ontgrendelen van twee schuifjes op de kopse kant van het raam, ter plaatse van de scharnieren in het kozijn.

De woningen, zowel de vrijstaande woningen als de twee-onder-een-kappers, zijn met de entree naar de straat toe geplaatst, met de kappen evenwijdig aan de straat.

Rondom de huizen liggen royale tuinen, waarin ook ruimte was voor een moestuin en enkele fruitbomen. In de meeste tuinen bevindt zich nog de oorspronkelijke schuur.

Waardering

- De Zweedse geschenkwoningen maken deel uit van de totale gift van geschenkwoningen die door Noorwegen, Zweden, Denemarken, Finland en Oostenrijk na de Watersnoodramp in 1953 aan de zwaar getroffen gebieden werden geschonken en zijn cultuurhistorisch, architectuurhistorisch en stedenbouwkundig van nationale betekenis
- De geschenkwoningen zijn van belang vanwege de historische functie die in directe relatie staat tot de opvang van de zwaar getroffen en evacués na de watersnoodramp
- De geschenkwoningen zijn van belang vanwege de toegepaste materialen, houtconstructies, verbindingen en isolatiemethoden voor de geschiedenis van de bouwtechniek
- De geschenkwoningen zijn van belang vanwege de afleesbaarheid en historische gelaagdheid van de zowel de bouw- als de bewoningsgeschiedenis
- De geschenkwoningen zijn van belang als onderdeel van het ensemble bestaande uit 16 Zweedse geschenkwoningen, vanwege de zorgvuldige plaatsing van de woningen aan weerszijden van de straat en de daarmee samenhangende beeldwaarde
- De geschenkwoningen zijn van belang vanwege de herinneringswaarde aan de Watersnoodramp en de indrukwekkende nationale en internationale hulp die daarna op gang is gekomen

Bijlage 1

Verzoek van de provincies aan de staatssecretaris d.d. 1 februari 2023

Zaaknummer: 255752

Provincie Noord-Brabant

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
T.a.v. mevrouw G. Uslu, Staatssecretaris Cultuur en Media
Postbus 16375
2500 BJ 's-Gravenhage

1 februari 2023

Onderwerp:

Verzoek om verkenning tot aanwijzing Geschenkwoningen Watersnoodramp 1953 als Rijksmonument

Geachte mevrouw Uslu,

Nu, bij de zeventigste herdenking van de Watersnoodramp van 1953, vragen wij uw aandacht voor belangrijk erfgoed van deze ramp: de zogenoemde 'geschenkwoningen', houten woningen die werden geschonken door Denemarken, Noorwegen, Oostenrijk en Zweden. Onze inwoners voelen nog steeds de generositeit van deze schenking en waarderen de solidariteit die deze woningen symboliseren.

Wij hechten dan ook veel belang aan behoud en verdere betekenisgeving van dit erfgoed en hebben een inventarisatie verricht van de nog aanwezige geschenkwoningen in de provincies Zuid-Holland, Zeeland en Noord-Brabant, alsook de staat hiervan. Uit deze inventarisatie blijkt dat er nog een aantal gave en representatieve ensembles bewaard zijn, deels met een status als gemeentelijk monument en deels zonder status (zie bijlage).

Gezien het nationale karakter van de Watersnoodramp, die niet voor niets één van de vensters is in de Canon van Nederland, en gezien het internationale karakter van de geschenkwoningen, verzoeken wij u om te verkennen of een aantal ensembles van 'geschenkwoningen' kan worden aangewezen als Rijksmonument. Zo'n aanwijzing doet recht aan het nationale belang van de woningen en geeft erkenning aan de grote waarde die in de regio aan de woningen wordt toegekend. Een aanwijzing van één of enkele ensembles als Rijksmonument kan verder aandacht genereren voor verleden, heden en toekomst van het grotere verhaal van internationale solidariteit en hulp na natuurrampen.

Graag nodigen wij u uit voor een bezoek aan de geschenkwoningen, om hun bijzondere verhaal ter plekke te beleven en met u van gedachten te wisselen over een mogelijke bescherming als Rijksmonument.

Wij hebben de desbetreffende gemeenten geïnformeerd over dit verzoek en sturen hen ter informatie een kopie van deze brief.

In afwachting op uw reactie verblijven wij,

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,
Namens deze: gedeputeerde mw. dr. W.H. de Zoete (Cultuur en Erfgoed)

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'W.H. de Zoete', with a horizontal line underneath.

Gedeputeerde Staten van Zeeland,
Namens deze: gedeputeerde drs. A. Pijpelink (Cultuur en Monumenten)

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'A. Pijpelink', with a horizontal line underneath.

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant,
Namens deze: gedeputeerde S.J.A.H. Smeulders (Cultuur en Erfgoed)

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'S.J.A.H. Smeulders', with a horizontal line underneath.

Bijlage 2

Antwoord op de Kamervragen van Van den Hil en Van Strien d.d. 27 maart 2023

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2022–2023

Aanhangsel van de Handelingen

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

2013

Vragen van de leden **Van den Hil** en **Van Strien** (beiden VVD) aan de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap over *het bericht «Zeeland wil dat geschenkwoningen rijksmonument worden: «Ze maken het verhaal van de Watersnoodramp zichtbaar»»* (ingezonden 17 februari 2023).

Antwoord van Staatssecretaris **Uslu** (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap) (ontvangen 27 maart 2023).

Vraag 1

Bent u bekend met het artikel «Zeeland wil dat geschenkwoningen rijksmonument worden: «Ze maken het verhaal van de Watersnoodramp zichtbaar»»?¹

Antwoord 1
Ja

Vraag 2

Bent u het met ons eens dat de geschenkwoningen een klein doch belangrijk onderdeel vormen van het Nederlandse culturele erfgoed? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 2
Daar ben ik het uiteraard mee eens.

Vraag 3

Deelt u de mening dat deze geschenkwoningen ons kunnen helpen om het verhaal van de Watersnoodramp tastbaar te maken en goed aan toekomstige generaties te kunnen doorgeven? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 3
Ook dit onderschrijf ik van harte.

¹ Provinciale Zeeuwse Courant, d.d. 21 januari 2023, Zeeland wil dat geschenkwoningen rijksmonument worden: «Ze maken het verhaal van de Watersnoodramp zichtbaar», <https://www.pzc.nl/zeuws-nieuws/zeeland-wil-dat-geschenkwoningen-rijksmonument-worden-ze-maken-het-verhaal-van-de-watersnoodramp-zichtbaar-a629e159/>

Vraag 4

Bent u in contact met de landen die toentertijd deze geschenkwoningen hebben gedoneerd om te bezien hoe deze behouden kunnen worden voor de toekomst? Zo nee, waarom niet en bent u bereid om dit alsnog te doen?

Antwoord 4

Ik heb op dit moment geen contact met de betrokken landen. De verantwoordelijkheid voor de omgang met dit erfgoed berust ook in eerste instantie bij ons als Nederland. Bij de stappen die ik hieronder beschrijf zal ik de landen wel betrekken.

Vraag 5 en 6

Voldoen de geschenkwoningen in Zeeland, Noord-Brabant en Zuid-Holland aan de voorwaarden die de Erfgoedwet stelt voor aanwijzing als rijksmonument?

Bent u bereid om, als daar een verzoek toe komt dat gedragen wordt door de inwoners en bestuurders van deze provincies, deze geschenkwoningen tot rijksmonumenten te verklaren? Zo nee, waarom niet? Zo ja, ziet u kans deze aanwijzing nog in dit herdenkingsjaar te laten plaatsvinden?

Antwoord 5 en 6

Ik heb inmiddels een verzoek van de provincies Noord-Brabant, Zeeland en Zuid-Holland ontvangen om de aanwijzing te onderzoeken. Ik ben voornemens dit onderzoek op korte termijn in gang te zetten. Ik streef ernaar om nog dit jaar een besluit te nemen over een aanwijsprogramma voor de geschenkwoningen.

Bijlage 3

Bronnen

- Vorsten, nr 2, 2023
- Bond Heemschut en Dorp, Stad en Land, Geschenkwoningen, 2023
- Bestaande geschenkwoningen in Noord-Brabant, Heemschut, 2021
- Dorp, Stad en Land, provincie Zuid-Holland en provincie Zeeland, Geschenkwoningen Watersnoodramp 1953. In kaart en beeld. Provincies Zeeland en Zuid-Holland, Rotterdam 2021
- Janny Lock, Huizen van hout. Woningen geschonken na de watersnoodramp, 2018
- Jan J.B. Kuipers en Robbert Jan Swiers, Het verhaal van Zeeland, Hilversum 2005
- C.P. Pols, Gekwelde grond. Schouwen-Duiveland in ramp en herstel, Zierikzee 1977 (herziene uitgave)
- G.W. Janssen, Woningen voor de watersnoodgebieden, Bouw, 1954, nr. 15, p.286-302

Digitale kaarten

Provincie Zuid-Holland

https://pzh.b3p.nl/viewer/app/Cultuur_historische_atlas

Provincie Zeeland

<https://kaarten.zeeland.nl/map/cultuurhistorie>

Provincie Noord-Brabant

[Cultuurhistorische Waardenkaart herziening 2024](#)

